

УДК 811.111'37'42

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1\(42\).168877](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1(42).168877)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ GENIUS В АФОРИЗМАХ

Строченко Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID 0000-0003-3619-3484

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації концепту GENIUS в англійській мові, а саме – розгляду афоризмів із компонентом genius. Згідно з думкою представників семантико-когнітивного підходу, концепт є базовою одиницею ментального коду людини, яка має внутрішню структуру, що складається із концептуальних ознак; це є результат індивідуального та соціального пізнання світу. Концептуальні ознаки містять поняттєву інформацію про відповідний об'єкт чи феномен. Таким чином, представники даного підходу розглядають мову як один із найважливіших засобів пізнання та коцептуалізації світу. Вичення концепту через мову є найбільш надійним способом лінгвістичного аналізу, що дозволяє визначити концептуальні ознаки та розробити структуру концепту. Будь-який аналіз концепту розпочинається з виявлення мовних одиниць, які репрезентують відповідний концепт, інтерпретації їх словникових та мовленнєвих контекстів. Афоризм визначається як короткий влучний оригінальний вислів, узагальнена, глибока думка, виражена в лаконічній формі, подеколи несподівано парадоксальній. У ході дослідження було проаналізовано 100 англійських афоризмів із компонентом genius. Встановлено, що у даних крилатих висловах реалізуються декілька моделей концептуальної метафори. Концептуальна метафора є головним засобом концептуальної системи людини, за допомогою якої ми розуміємо і сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу. Проведене дослідження уможливило виокремлення декількох концептуальних метафор, зокрема, GENIUS IS MADNESS, GENIUS IS FIRE, GENIUS IS WORK, GENIUS IS PRECIOUS, GENIUS IS ENEMY, GENIUS IS SIMPLE.

Ключові слова: концепт, афоризм, концептуальна метафора, genius.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОГО КОНЦЕПТА GENIUS В АФОРИЗМАХ

Строченко Л.В.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Статья посвящена исследованию особенностей вербализации концепта GENIUS в английском языке, а именно – рассмотрению афоризмов с компонентом genius. Согласно мнению представителей семантико-когнитивного подхода, концепт является базовой единицей ментального кода человека, который имеет внутреннюю структуру, состоящую из концептуальных признаков; это результат индивидуального и социального познания мира. Концептуальные признаки содержат понятийную информацию о соответствующем объекте или феномене. Таким образом, представители данного подхода рассматривают язык как один из важнейших средств познания и коцептуализации мира. Изучение концепта через язык является наиболее надежным способом лингвистического анализа, позволяющим определить концептуальные признаки и разработать структуру концепта. Любой анализ концепта начинается с выявления языковых единиц, которые представляют соответствующий концепт, интерпретации их словарных и речевых контекстов. Афоризм определяется как короткое точное оригинальное выражение, обобщенная, глубокая мысль, выраженная в лаконичной форме, иногда неожиданно парадоксальной. В ходе исследования были проанализированы 100 англоязычных афоризмов

с компонентом genius. Установлено, что в данных крылатых выражениях реализуются несколько моделей концептуальной метафоры. Концептуальная метафора является главным средством концептуальной системы человека, с помощью которой мы понимаем и воспринимаем один тип объектов в терминах объектов другого типа. Проведенное исследование позволило выделить несколько концептуальных метафор, в частности, GENIUS IS MADNESS, GENIUS IS FIRE, GENIUS IS WORK, GENIUS IS PRECIOUS, GENIUS IS ENEMY, GENIUS IS SIMPLE.

Ключевые слова: концепт, афоризм, концептуальная метафора, genius.

VERBALIZATION OF THE ENGLISH CONCEPT GENIUS IN APHORISMS

Strochenko L.

candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov national university

The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of verbalization of the concept GENIUS in the English language, namely, consideration of the aphorisms with the component genius. According to the representatives of the semantic-cognitive approach, concept is a basic unit of human mental code, which has an internal structure consisting of conceptual features; it is the result of the individual and social learning of the world. Conceptual features contain comprehensive information about the corresponding object or phenomenon, as well as the interpretation of information of public consciousness and the treatment of the subject or phenomenon. Thus, the representatives of this trend treat language as one of the main tools of cognition and conceptualization of the world. The study of concept through the language is the most reliable way of linguistic analysis which allows to detect conceptual features and to work out the model of the concept. Any analysis of the concept starts by detecting language units that represent a given concept, the interpretation of their vocabulary and speech contexts. Aphorism is defined as a short original statement, a generalized, deep thought, expressed in a concise form, sometimes unexpectedly paradoxical. During the study, 100 English aphorisms with the genius component have been analyzed. It has been established that in the given expressions several models of the conceptual metaphor are realized. Conceptual metaphor is the main means of the conceptual system of a person by which we understand and perceive one type of objects in terms of objects of another type. The research made it possible to distinguish several conceptual metaphors, in particular GENIUS IS MADNESS, GENIUS IS FIRE, GENIUS IS WORK, GENIUS IS PRECIOUS, GENIUS IS ENEMY, GENIUS IS SIMPLE.

Key words: concept, aphorism, conceptual metaphor, genius.

Вступ

Когнітивна семантика характеризується декількома напрямками аналізу концептів у відповідності до методологічної орієнтації дослідників. Серед них виокремлюють, зокрема, лінгвокультурологічний підхід, когнітивно-поетичний напрям, когнітивно-дискурсивний напрям, семантико-когнітивний підхід. Спільним для всіх напрямків є визнання концепту базовою одиницею свідомості, відмінності ж пов'язані, у першу чергу, з фокусуванням на певному типі концептів, а також з різним трактуванням відношень між концептом як елементом етнокультурної картини світу та лексичним значенням (Шевченко 2006: 192-193).

Пропоноване дослідження ґрунтується на теоретичному доробку семантико-когнітивного підходу до вивчення концептів, який досліджує співвідношення семантики мови з концептосферою народу, взаємодію семантичних процесів з когнітивними. Представники цього напрямку в когнітивній

лінгвістиці визначають концепт як приналежну свідомості людини глобальну одиницю розумової діяльності, квант структурованого знання, дослідити яку можливо шляхом вивчення її мовної репрезентації (Попова, Стернин 2007). Мова є одним із основних інструментів пізнання та концептуалізації навколишнього світу, оскільки аналіз мовних засобів дозволяє найбільш простим та ефективним способом виявити ознаки концепту та змоделювати його. Склад того чи іншого концепту виявляється через даний концепт, словниково-тлумачення мовних одиниць, які репрезентують та мовленнєві контексти.

Аналізуючи різноманітні підходи до вивчення концептів, А.П. Мартинюк зазначає, зокрема, що дослідження вербалізованого концепту відбувається на основі ономасіологічного підходу, який передбачає визначення мовних засобів, що його об'єктивують, максимально повний опис семантики цих одиниць та моделювання змісту концепту як глобальної ментальної одиниці через її національну своєрідність. Основними доцільними методами вчена вважає компонентний аналіз, етимологічний аналіз, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, а також вивчення способів концептуалізації як вторинного переосмислення, зокрема, в пареміях та афоризмах (Мартинюк 2009). Саме останньому із зазначених етапів – вивченню способів концептуалізації як вторинного переосмислення – присвячене наше дослідження.

Мета даної розвідки полягає у дослідженні особливостей вербалізації англomовного концепту GENIUS. Матеріалом дослідження слугували англomовні афоризми.

Результати та обговорення

Афоризм визначається як короткий влучний оригінальний вислів, узагальнена, глибока думка, виражена в лаконічній формі, подеколи несподівано парадоксальній. Афоризм завжди містить у собі більше значення, ніж вимовлено, він ніколи не аргументує, але впливає на свідомість виразною неординарністю судження. Тому досить часто афоризми називають «крилатими вислови» (Словник літературознавчих термінів).

У ході дослідження було проаналізовано 100 англomовних афоризмів із компонентом *genius*. Встановлено, що у даних крилатих висловах реалізуються декілька моделей концептуальної метафори. Зупинимось, передовсім, на теоретичному аспекті зазначеного явища. Новий підхід до аналізу значення мовних одиниць у когнітивній семантиці спричинив появу великої кількості праць, присвячених розглядові когнітивної сутності метафори. Нині розроблено декілька теорій, пов'язаних із розглядом когнітивного статусу метафори. Так, зокрема, Р.Е. Гаскелл вважає, що базою метафори є глибинний мисленнєвий процес, а саме – міркування за аналогією. Метафору вчений вважає первинною когнітивною функцією, що невід'ємна від раціональної думки та процесу формування понять (Haskell 1987). Близьким до теорії Р.Е. Гаскелла є розуміння сутності метафори Е. МакКормаком, який вважає, що мова взагалі породжується завдяки певним глибинним структурам людського розуму. Людина може зіставляти досить віддалені семантичні концепти, які мають дещо спільне, внаслідок чого і виникає метафора. За Е. МакКормаком, метафора як процес має такі рівні: мовний,

пов'язаний зі змінами у мові, семантичний (глибинний), що пояснює мовні переноси у категоріях лінгвістичної теорії, та когнітивний, який забезпечує отримання нового знання, утворення нових понять (МакКормак 1990).

Найпоширенішою у сучасній лінгвістиці теорією концептуальної метафори дослідники вважають теорію Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Головні положення цієї теорії викладені у праці названих вчених "Metaphors We Live by" (Лакофф, Джонсон 1990). На думку даних дослідників, повсякденна понятійна система людини, в рамках якої людина мислить і діє, є метафоричною за своєю суттю. Саме завдяки метафоричному характеру нашої понятійної системи стають можливими метафори як мовні вирази. Якщо у традиційних дослідженнях метафори аналізувалися дві її функції, а саме: як засіб створення поетичного образу та як засіб формування нових значень слова за аналогією чи схожістю між предметами, то когнітивна лінгвістика визначає метафору як процес розуміння одного концепту (або концептуальної сфери) в термінах іншого концепту. Концептуальна сфера (або концепт), що постачає знаки, які переносяться до іншої сфери, є джерелом (або висхідним концептом – source domain). Сфера, що осмислюється за допомогою метафори, є цільовою (target domain). Сфера джерела є більш зрозумілою та пов'язаною із наявним досвідом людини. Учені виділяють такі типи метафор, як структурну, завдяки якій одне поняття структурно метафорично впорядковується в термінах іншого (наприклад, час – гроші), орієнтаційну, яка пов'язана з просторовою орієнтацією (верх – низ), та онтологічну – спосіб трактування подій, дій, емоцій, ідей та ін. як предметів чи речовин (Лакофф, Джонсон 1990: 392-410).

Отже, у когнітивній лінгвістиці поняття метафори не обмежується її традиційною роллю у художній мові. Вона розглядається як головний засіб концептуальної системи людини, за допомогою якої ми розуміємо і сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу. Концептуальна метафора розглядається як головний засіб осмислення абстрактної сфери у термінах більш відомої, зазвичай, конкретної сфери. Вона є важливим пізнавальним механізмом, який дозволяє пояснити складне за допомогою простого, абстрактне – через конкретне і т.д. (Кронгауз 2001: 314).

Проведене дослідження уможливило виокремлення декількох структурних концептуальних метафор, зокрема, GENIUS IS MADNESS, що представлена у таких афоризмах:

"There is no great genius without some touch of madness" (Aristotle);
"Imperfection is beauty, madness is genius and it's better to be absolutely ridiculous than absolutely boring" (Marilyn Monroe);

"Genius is one of the many forms of insanity" (Cesare Lombroso).

Слід зазначити, що асоціювання геніальності із безумством є однією з досить поширених теорій природи цього феномену.

Наступна із розглянутих концептуальних метафор GENIUS IS WORK підкреслює значимість праці, зусиль, докладених генієм для своїх досягнень, наприклад,

"Genius is one percent inspiration and ninety-nine percent perspiration" (Thomas A. Edison);

"The only genius that's worth anything is the genius for hard work" (Kathleen Winsor);

"If you knew how much work went into it, you wouldn't call it genius" (Michelangelo Buonarroti).

Приписувана геніальним вченим здатність робити складні речі доступними для розуміння пересічних людей знайшла своє відображення у концептуальній метафорі GENIUS IS SIMPLE, наприклад:

"A genius is someone who takes a complex thing and makes it look simple. An academic does the opposite" (Robert Fanney);

"Any fool can make something complicated. It takes a genius to make it simple" (Woody Guthrie);

"The role of genius is not to complicate the simple, but to simplify the complicated" (Criss Jami).

У наступних порівняннях геніальності з талантом та зазначенні того, що справжня геніальність майже недосяжна як сонце, реалізується концептуальна метафора GENIUS IS FIRE:

"Talent is a flame. Genius is a fire" (Bernard Williams);

"The true artist is not proud: he unfortunately sees that art has no limits; he feels darkly how far he is from the goal, and though he may be admired by others, he is sad not to have reached that point to which his better genius only appears as a distant, guiding sun" (Ludwig van Beethoven).

Концептуальна метафора GENIUS IS PRECIOUS реалізується у порівнянні геніальності без освіти зі сріблом у копальні:

"Genius without education is like silver in the mine" (Benjamin Franklin).

Остання із виокремлених концептуальних метафор GENIUS IS ENEMY відображає непрості стосунки генія із суспільством, яке досить часто ставиться до людей із надзвичайними здібностями досить вороже:

"When a great genius appears in the world you may know him by this sign; that the dunces are all in confederacy against him" (Jonathan Swift);

"The public is wonderfully tolerant. It forgives everything except genius" (Oscar Wilde);

"Genius inspires resentment. A sad fact of life" (Eoin Colfer);

"In the republic of mediocrity, genius is dangerous" (Robert G. Ingersoll).

Як бачимо, дані афоризми побудовані на протиставленні середньостатистичних особистостей геніям.

Висновки

Концептуальна метафора є головним засобом концептуальної системи людини, за допомогою якої ми розуміємо і сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу. Проведене дослідження уможливило виокремлення декількох концептуальних метафор, зокрема, GENIUS IS MADNESS, GENIUS IS FIRE, GENIUS IS WORK, GENIUS IS PRECIOUS, GENIUS IS ENEMY, GENIUS IS SIMPLE.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді концепту GENIUS в англomовному художньому дискурсі.

Список літератури

- Кронгауз М.А. Семантика. М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. 399 с.
 Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. // Теория метафоры. Сборник. М.: Прогресс, 1990. С. 387-415.
 МакКормак Э. Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры. Сборник. М.: Прогресс, 1990. С. 358-386.
 Мартинюк А. П. Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів / А. П. Мартинюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2009. – № 837. – С. 14–18.
 Попова, З.Д. Когнитивная лингвистика. Монография [Текст] / З.Д. Попова, И.А. Стернин. - М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314с.
 Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике // Вісник ХНУ. 2006. №725. С. 192-195.
 Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
 Haskell R.E. Structural Metaphor and Cognition // Cognition and Symbolic Structures. N.Y.: Norwood, 1987. P. 60-87.
 Словник літературознавчих термінів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlit.net/info/dict/5yef1.html>
 Genius. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.brainyquote.com/topics/genius>

References

- Krongauz, M.A. (2001). Semantika. M.: Ros. gos. gumanit. un-t.
 Lakoff, D., Johnson, M. (1990). Metafory, kotorymi my zhivem: Per. s angl. In Teoriya metafory. Sbornik. M.: Progress, 387-415.
 MakKormak, E. (1990). Kognitivnaya teoriya metafory. In Teoriya metafory. Sbornik. M.: Progress, 358-386.
 Martyniuk, A. P. (2009). Perspektyvy dyskursyvnoho napriamku doslidzhennia kontseptiv. In Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Kharkiv: KhNU imeni V.N.Karazina, № 837, 14–18.
 Popova, Z.D., Sternin, Y.A. (2007). Kognityvnaya lyngvystyka. Monografiya. Moscow: AST: Vostok-Zapad.
 Shevchenko, I.S. (2006). Podkhody k analizu kontseptu v sovremennoy kognitivnoy lingvistike [Approaches to the analysis of concept in modern cognitive linguistics.]. Вісник ХНУ, 725, 192-195.
 Croft, W. (2004). Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
 Haskell, R.E. (1987). Structural Metaphor and Cognition. In Cognition and Symbolic Structures. N.Y.: Norwood, 60-87.
 Slovnyk literaturoznavchih terminiv. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://ukrlit.net/info/dict/5yef1.html>
 Genius. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.brainyquote.com/topics/genius>

Стаття надійшла до редакції 20.02.2019 р.